

Morfologie a slovo

- morfologie = tvarosloví a slovo tvorba
- základní autonomní jednotkou morfologie je slovo
- různá kritéria pro vymezení pojmu slovo:
 1. ortografické
 2. lexikální
 3. fonologické
 4. syntaktické

Grafická autonomie: ortografické slovo

Peter **is not** happy.

Kdo to neví, je **hoden politování**.

Peter **isn't** happy.

Kdo to neví, je **politováníhodný**.

I **do not want to** be late.

Říkám to už **po páté/popáté**.

I **don't wanna** be late.

Říkám to už **po dvacáté páté**
??podvacátépáté.

Lexikální autonomie: lexikální jednotka (LJ)

lexikon (databáze LJ) \implies gramatika (soubor pravidel pro spojování LJ)

LJ₁: <kick, 'to hit SMB/SMTH with the foot'>

LJ₂: <ball, 'round object used in games'>

LJ₁+LJ₂

kick the ball = to hit the round object used in games with the foot

→ kompozicionální syntaktická struktura

Víceslovné LJ (idiomy)

to kick the ball

he **kicked** the ball

to kick the **balls**

natáhnout provazy

natáhl provazy

natáhnout **provaz**

to kick the bucket

he **kicked** the bucket

to kick the **buckets**

natáhnout bačkory

natáhl bačkory

natáhnout **si** bačkory

Jednoslovné LJ: pravidelné vs. nepravidelné

pravidelná slova

učitel = 'kdo učí'

→ pravidelný význam

house – houses

rek – rekové

→ pravidelná forma

nepravidelná slova

nakladatel ≠ 'kdo nakládá'
= 'kdo vydává knihy'

→ nepravidelný význam

mouse – mice

člověk – lidé

→ nepravidelná forma

Blokování

lexikon = databáze nepravidelných významů/forem

nepravidelné lexikální formy **blokují** vytváření pravidelných forem se stejným významem

~~mouses~~ → **mice**

computer mice/mouses

~~stealer~~ → **thief**

scene-stealer

člověci → **lidé**

opolidé/opočlověci

~~jeditelný~~ → **jedlý**

Fonologická autonomie: fonologické slovo

- fonologické slovo = 1 hlavní přízvuk

Zavolal Petrovi domů.

('Zavolal)_ω ('Petrovi)_ω ('domů)_ω.

→ 3 ortografická slova

→ 3 fonologická slova

black bird

('black)_ω ('bird)_ω

→ 2 ortografická slova

→ 2 fonologická slova

blackbird

('blackbird)_ω

→ 1 ortografické slovo

→ 1 fonologické slovo

Fonologicky nesamostatná slova (klitiky)

Zavolal Petrovi domů.

→ 3 ortografická slova

(^ˈZavolal)_ω (^ˈPetrovi)_ω (^ˈdomů)_ω.

→ 3 fonologická slova

Zavolal mu do práce.

→ 4 ortografická slova

(^ˈZavolal **mu**)_ω (^ˈ**do** práce)_ω.

→ 2 fonologická slova

mu = enklitika **do** = proklitika

Syntaktická autonomie: syntaktický atom

rozlil pivo, tak ho utřel

*rozlil pivní lahev, tak ho utřel

Petr má černé vlasy.

Petr je černovlasý.

Jaké má Petr __ vlasy

*Jaký je Petr __ vlasý?

lehké atletické závody

závody lehké atletiky

lehčí atletické závody

*závody lehčí atletiky

Různé typy syntaktických manipulací

1. manipulace se subjektem → shoda na slovese

Soused **natáhl** bačkory.

Všichni **natáhli** bačkory.

2. pohyb objektu v otázce

***Co** soused natáhl ___?

3. koordinace objektu

*natáhnout bačkory **a** ponožky

Slovo: shrnutí

- existují různá kritéria pro klasifikaci slov (ortografická, fonologická, sémantická, syntaktická), která spolu nemusejí korespondovat
- to vede některé teorie k závěru, že slovo není relevantní morfologický objekt

Morfém (strukturalismus)

muž muž dospělá osoba pohlaví ♂

mužův mužův patřící k osobě pohlaví ♂

- jednotky morfologie jsou **morfémy**: <FORMA, VÝZNAM>

<muž, dospělá osoba pohlaví ♂>

<-ův, patřící k> = posesivita

Vlastnosti morfémů

- 4 tradiční testy pro identifikaci morfémů:

1. izolovatelnost

2. kontrast

3. opakovatelnost

4. význam

Aplikace testů (zubařský)

izolovatelnost

kontrast

opakovatelnost

zubařsk-**ý**

zubařsk-**á**

čern-**ý**

zubař-**sk**

zubař-**ův**

muž-**sk**

zub-**ař**

zub-**y**

plíc-**ař**

zub

dub

zub-y

Význam: konceptuální vs. relační

konkrétní koncept

zub,

= lexikální morfémy

obecný koncept

<-ař, osoba>

= funkční/gramatické morfémy

relace

<-sk, vztahující se k>

<-ý, shoda se jménem>